

*Державна податкова адміністрація України
Академія економічних наук України
Інститут економіки промисловості НАН України
Київський державний економічний університет
Білоруська асоціація бухгалтерів
Алма-Атинський державний університет
Журнал "Вісник податкової служби України"*

ТЕЗИ

міжнародної науково- практичної конференції "Проблеми вдосконалення податкової системи України"

(24 — 25 жовтня 1996 року, м. Київ)

10

ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Крисоватий А.І.

Тернопільська академія народного господарства

Податковий кодекс, або іншими словами фіскальна культура — це частина національно-культурних особливостей народу кожної держави. Наприклад, у Скандинавських країнах рівень оподаткування сягає 60–70 відсотків валового національного продукту, тоді як у США і Японії цей показник не перевищує 40 відсотків. Для американця чи японця, мабуть такий рівень оподаткування був би нестерпний. Тому, на нашу думку, в процесі розбудови податкової системи нового взірця дуже важливим є ґрунтовне дослідження та вивчення питань поведінки платників щодо фіску і навпаки, відношення податкової адміністрації до конкретних платників.

Податковий кодекс включає ставлення до процесу оподаткування всіх учасників податкового процесу і податкової роботи: законодавців, фіскальних службовців і самих платників, тобто всього суспільства.

В цьому аспекті дуже важливим є поєднання суб'єктивних намірів платників і збирачів податків із реальними обставинами та організацією побудови податкової системи, сполучення ідеально-бажаного із реально можливим за існуючих політичних та економічних умов.

Основна функція податкової служби — це контроль за правильністю і своєчасністю надходження податкових коштів, боротьба з порушниками податкового законодавства. Це — стратегія. Тактику боротьби з порушниками диктує сама природа фіскальних порушень. Це заходи стично-виховного, профілактичного, контрольного і карно-репресивного характеру. Вистежуючи податкових зловмисників, які ухиляються від сплати податків, представники податкової адміністрації змушені реагувати на мотиви їхньої поведінки та на зміст їхніх дій. Узагальнюючи дану проблему, необхідно відмітити, що даний аспект включає в себе два основних напрями роботи податкової адміністрації: контрольний і соціально-психологічний. Головне в цій справі — організаційні потенціали, компетентність і професіоналізм представників податкової адміністрації.

У сфері податкових знань про ухилення від сплати податків розмежовуються поняття ухилення від сплати без порушення закону та поняття незаконного ухилення від сплати податків, хоча їх можна

аналізувати і сукупно, як інтегральне поняття — «обхід податків». Схожість і взаємозв'язок цих явищ визначає й одну стратегію фіскальних органів, щодо охорони державних доходів від несплати податків. Хоча в тактичному плані, методи боротьби із цими явищами істотно відрізняються. Ставлення до фіску відображає протидіяльність мотивів корисливого інтересу, що побуджується матеріальним інстинктом, і громадського обов'язку вносити свій внесок в утримання держави, що з'являється в результаті суспільного виховання.

Ухилення від сплати податків в Україні процвітає частково внаслідок аморалізму, що породжується бажанням отримати високих доходів незалежно яким шляхом, або через невдоволення високими податками, коли оголошення істинних доходів може означати іноді і економічне банкрутство. Ці дві причини, на нашу думку, і спонукають до ухилення від сплати податків у нашій країні.

Зміни в податковому законодавстві, що проводилися в Україні на протязі 1992-1996 рр. істотного впливу на економічний стан суб'єктів підприємницької діяльності в сторону покращення не виявили. За рахунок незбалансованості податкових методів регулювання ринкових відносин, що існує внаслідок відсутності чіткої економічної доктрини держави, за рахунок великої кількості податкових платежів і високих ставок податків складається сприятливе середовище для ухилення від сплати податків. Більшість осіб порушує прийняті законодавчі та моральні норми тільки тоді, коли відчує що зможе зробити це безкарно. Розчарування політикою, на яку уряд витрачає податкові збори, посилює ці бажання.

Ухилення від сплати податків не обов'язково викликає автоматичну реакцію податкової адміністрації у вигляді переслідування чи покарання. Тому у платника є вибір між двома лініями поведінки повідомити правду в податковій декларації чи неправду, точніше напівправду. Якщо він обере останній варіант, результат залежить від імовірності перевірки податкової інформації фіскальною адміністрацією. Ухилення можливе лише тоді, коли його масштаби переважають здатність податкових служб до адекватного контролю, або порушники знаходять способи нейтралізувати дію фіску.

Загальновідомо, що капітал не терпить відсутності прибутку. Але треба зауважити, що збільшення прибутків за рахунок ухилення від сплати податків не таке й вже надійне джерело. Тому культура стосунків ділового світу з державою помітно зросла, хоч і не до висоти

властивої взаємним стосункам підприємців та комерсантів. Загроза розголосу фіскального скандалу стримує істинного бізнесмена, навіть, якщо обхід податкового законодавства обіцяє великий прибуток. У діловому цивілізованому суспільстві до атрибутів покарання крім примусового відшкодування втрат фіску та відповідальності, належить також публічне безчестя. Це відповідає загальній тенденції переорієнтації світової суспільної моралі.

Податкова етика, тобто наука, що висвітлює основні моменти податкового кодексу, є перспективною в Україні, оскільки вивчення податкового мислення людей дасть змогу зрозуміти основні причини ухилення від сплати податків. Розуміння поведінки суб'єктів підприємницької діяльності необхідне для ефективної організації діяльності податкової адміністрації. Адже через податкову службу забезпечується контроль за проведенням податкової політики держави, так як моральні аспекти ще не здатні замінити силу закону та авторитет влади.

У реальному процесі оподаткування ідеальні вимоги економічної гармонії, фіскальної достатності та соціальної справедливості неминуче порушуються з одного боку через недосконалість податкового законодавства, а з іншого — внаслідок фетишистських намірів платників. І ступінь такого порушення, тобто міра ухилення від сплати податків в кожній державі визначається суперечливим співвідношенням між лібералізмом, якого добиваються суб'єкти господарювання, моральною етикою бізнесмена — платника податків та державним порядком, що існує на даний час у суспільстві. Цей постулат і пояснює фіскальну ситуацію в Україні, де брак ефективного державного контролю при майже повній відсутності моральної етики платників податків породжує масовий опір фіску та обхід податків.